

Aleg. 174.

Sprawozdanie

komisji szkolnej z projektu Wydziału krajowego, tudzież z petycyj Wydziału Rady powiatowej w Buczaczu, Rady szkolnej miejscowej w Mostkach, Wydziału Rady powiatowej w Tarnowie, w Starem mieście, w Stryju, wreszcie gmin Siedlce, Librantowa, Słowikowa, Janczowa Miłkowa, Łęka ad Siedlce, tudzież gmin Straszcęcin i Śmierdzącej l. 57/27, 444/352, 641/526, 769/647, 839/706, 969/809, 1037/864, 1343/1123, o zmianie niektórych postanowień ustawy szkolnej z dnia 2. Maja 1873 r. (Dz. u. i rozp. kr. L. 250) i z dnia 2. Lutego 1885 (Dz. u. i rozp. kr. L. 29) o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych i o obowiązku posyłania do nich dzieci.

Wysoki Sejmie!

Z trzech ustaw szkolnych, których reformę zakreślił sobie Wysoki Sejm jako jedno z najważniejszych zadań tegorocznej sesyi, jedna dotycząca stesunków prawnych stanu nauczycielskiego w publicznych szkołach ludowych, została już załatwioną. Niektóre z przyczyn, dla których komisya nie wystąpiła równocześnie z projektem reformy dwóch drugich, podane były w jej sprawozdaniu o zmianie poprzednio przytoczonej ustawy. Tam też już podniesiono pewne trudności, które się nasuwają przy projektowaniu reformy ustawy o zakładaniu i utrzymywaniu szkół ludowych, bo chociaż reforma ta pod wielu względami jest pożądaną, to jednak z powodu ciasnych ram, wytkniętych ustawodawstwu krajowemu w ustawach państwowych, nie może być przyjętą w takim rozmiarze, jakiby odpowiadał potrzebom naszego społeczeństwa. A gdy z jednej strony to, co skutkiem małego rozszerzenia owych ram przez ustawę państwową z dnia 2. Maja r. 1883. (Dz. u. p. L. 53) dla nas zdziałać można było, przeprowadzono już w ustawie z dnia 2. Lutego r. 1885 (Dz. u. kr. L. 29), z drugiej zaś strony przypuszczać można, że wkrótce znaczniejsza nastąpi zmiana ustaw państwowych, przyznająca ustawodawstwu krajowemu rozleglejszy zakres działania, przeto prosty wzgląd na politykę ustawodawczą nasuwa pytanie, czyby nie było lepiej, wstrzymać się z wszelką zmianą obecnie obowiązującej ustawy aż do chwili, kiedy się okaże, że owo przypuszczenie stanie się niewątpliwem a zmiana ustaw państwowych podjęcie radykalniejszych reform umożliwi, to bowiem żadnej nie ulega wątpli-

wości, że częste zmiany pewnej ustawy, ciągle łatania jej nowelami, nie wzmacnia poczucia prawnego w społeczeństwie i niekorzystnie na nie oddziaływa.

Główną zresztą przyczyną, która spowodowała Wydział krajowy do zaprojektowania reformy tej właśnie ustawy szkolnej, której przedmiotem jest zakładanie i utrzymywanie szkół ludowych, była spostrzeżona dawniej niedokładność w zarządzie funduszków szkolnych okręgowych i wprowadzona skutkiem niej likwidacja. Wydział krajowy wystąpił bowiem pierwotnie z wnioskiem zniesienia tych funduszków, upatrując przyczynę złego w odnośnych postanowieniach ustawy. Ale przeprowadzona likwidacja przekonała, że ustawa wcale nie jest wadliwą, tylko nie była należycie wykonaną. Obecnie zarząd funduszków szkolnych okręgowych odbywa się z całą ścisłością, a zniesienie ich, względnie przyłączenie do funduszu krajowego pociągnęłoby za sobą wiele niedogodności a nawet znaczne podniesienie kosztów administracji funduszu szkolnego krajowego, jak o tem przekonywa elaborat posła Czerkawskiego, tudzież protokół z obrad ankiety, załączone do sprawozdania Wydziału krajowego. Z tej przyczyny przewodniczący ankiety, zarazem sprawozdawca Wydziału krajowego odstąpił od żądania zniesienia funduszków szkolnych okręgowych i przyłączył się do zapatrywania referenta ankiety, posła Czerkawskiego, który się oświadczył za zatrzymaniem tych funduszków. W tym też duchu zapadła odnośna uchwała ankiety i Wydziału krajowego.

A gdy na taki sposób najważniejsza przyczyna do wniesienia nowej ustawy o zakładaniu i utrzymywaniu szkół ludowych odpadła, Wydział krajowy na podstawie uchwał ankiety ograniczył się tylko do zaproponowania zmiany niektórych postanowień w tytule drugim wymienionej ustawy. I tu znów nasunęło się komisji pytanie, czy zgodziwszy się na te zmiany, nie byłoby lepiej wnieść nowy projekt całego drugiego tytułu, jak przyłączać do niego nowelę?

Najważniejsze zaś zmiany, wspomniane we wnioskach Wydziału krajowego, dotyczą art. XVIII. i XXIV. dotychczasowej ustawy, i zmierzają do nałożenia większych ciężarów na obszary dworskie, następnie do pociągnięcia do opłat na cele szkolne takich gmin i obszarów dworskich, które jeszcze szkoły wcale nie mają, wreszcie do nałożenia tego obowiązku na osoby, które, będąc wyłączone na mocy §. 83. ustawy gminnej od opłat na rzecz gminy, nie przyczyniały się dotąd do ponoszenia ciężarów na cele szkolne.

To ostatnie żądanie jest z pewnością słuszne, ale co do dwóch poprzednich, poważne nasuwają się wątpliwości. I tak, co się tyczy prestacji, przytoczonych w art. XVIII. i przeznaczonych na opłacanie nauczycieli szkół ludowych, sięgając one mogą według ustawy dotąd obowiązującej u gmin nie do 9%, całej należności wszystkich podatków stałych razem z dotychczasowymi dodatkami rządowymi, w gminie opłacanych, u obszarów dworskich do 3%, takieżże należności, przez obszary dworskie opłacanej. W ankiecie rzucono myśl, aby na obszar dworski pod tym względem nałożony był taki sam ciężar, jak na gminę, skoro ze szkoły ludowej korzystać może właściciel obszaru dworskiego, dzierżawca i ludzie u nich w służbie będący i skoro na rozparcelowanych kawałkach obszaru dworskiego wiele osiada osób, korzystających taksamo ze szkoły, jak członkowie gminy, a płacących tylko trzecią część tego, coby płacili, gdyby należały do gminy. Z drugiej strony nie da się jednak zaprzeczyć, że szkoła, będąc założoną przez gminę, jest jej zakładem, że przedewszystkiem członkowie gminy z niej bezpośrednio korzystają i dlatego w większej mierze do jej utrzymania przyczynić się powinni, aniżeli ci, którzy głównie pośrednią tylko z takiej szkoły odnoszą korzyść. Nie można tu także pominąć tej okoliczności, iż największa część rozparcelowanych kawałków obszaru dworskiego według co dopiero powziętej uchwały Wysokiego Sejmu i tak wcieloną będzie do gminy, skutkiem czego posiadacze tychże jednakowe ciężary z członkami gminy ponosić będą, że więc przez to odpadnie najsilniejszy argument, który za zrównaniem prestacji ze strony gminy z prestacją obszaru dworskiego podnoszono. Większość ankiety poszła drogą pośrednią i chciała mieć obowiązek prestacyjny obszaru dworskiego podniesiony z 3% do 6%.

Wniosek ten przyjęty został i przez Wydział krajowy, ale jaką była zasada, na której oparto stosunek 6% do 9% w prestacyach obszaru dworskiego i gminy, o tem nie ma wzmianki w sprawozdaniu Wydziału krajowego i tego nie wyjaśnia także protokół obrad ankiety. Nasuwa się też pytanie, dlaczego nie przyjęto 5% albo 4% albo 7% jako zasady do obliczenia prestacyi obszarów dworskich? W komisji szkolnej rozmaite takie pojawiły się zdania, a zwolennicy jednakowych prestacyj podnosili nawet taką myśl, iżby z jednej strony niżono obowiązek prestacyi gmin, a z drugiej strony podwyższono ten sam obowiązek przy obszarach dworskich i w ten sposób zrównano procent należytości u obu stron. Co do cyfry tego procentu rozmaite się także pojawiły zdania. A chociaż komisya uznała potrzebę zmodyfikowania dotychczasowego rozkładu w prestacyach na cele szkolne, bo chcąc dojść do jakiegokolwiek pod tym względem rezultatu, trzeba oprócz obmyślenia zasady, na którejby się zmiana dotychczasowego stosunku opierała, wykazać zarazem cały efekt finansowy, jakiby taka zmiana za sobą pociągnęła.

W tym zaś celu należałoby nie tylko wykazać dla każdej z projektowanych zmian wynikające z niej w ogólności obciążenie stron interesowanych, tudzież rezultat finansowy dla funduszków szkolnych, ale ze względu na to, że dla wielu szkół istnieją dawniejsze zobowiązania, które ustawa obecna utrzymuje w swej mocy, a które przeważnie o wiele przenoszą wymiar prestacyi, wypływający z ustawy, wypadałoby nadto przy każdej kombinacyi rozpatrzyć, jak się w obec niej z uwzględnieniem owych dawniejszych prestacyj przedstawi obciążenie stron interesowanych, wzajemny tegoż stosunek i rezultat finansowy dla funduszków szkolnych. Przy tem trzeba jeszcze zwrócić uwagę na to, iż nowy projekt zatrzymuje postanowienie obecnej ustawy, według którego obszar dworski do pokrycia niedoboru art. XVIII. przewidzianego, w każdym razie przyczyniać się ma tylko w trzeciej części tego, do czego by w miarę całej należytości swych bezpośrednich podatków stałych razem z dotychczasowymi dodatkami rządowymi był na mocy ustaw obowiązany, gdyby należał do związku gminy miejscowej. Utrzymanie tego postanowienia jest w sprzeczności z podniesieniem prestacyi dworskich z 3% do 6%, a sprzeczność ta nasuwa także wątpliwość w tłómaczeniu art. XXIV., który dotyczy wydatków na wystawienie lub najem na utrzymanie i wewnętrzne urządzenie budynków szkolnych i t. p., i który stanowi, że obszar dworski, w obrębie gminy położonej, do opędzenia tych wydatków przyczyniać się winien w stosunku przyjętym za zasadę w art. XVIII.

Kiedy w ankiecie toczyła się dyskusya o zmianę art. XVIII., kilku z członków ankiety, przemawiających za podwyższeniem odnośnych prestacyj po stronie obszarów dworskich, nie chciała jednak zmiany tej zaprowadzonej mieć przy wydatkach, o których wspomina art. XXIV., a w protokole z obrad ankiety jest to przy przemówieniu p. Stanisława Badeniego wyraźnie zaznaczone (str. 57. sprawozdania Wydziału krajowego). A gdy w projekcie Wydziału krajowego utrzymano treść dotychczasową art. XXIV., może powstać pytanie, czy do pokrycia tych wydatków obszar dworski przyczyniać się ma w trzeciej części tego, co by musiał dostarczać, gdyby należał do gminy, czy zaś w stosunku 6 do 9, a zgodziwszy się na pewną pod tym względem zasadę, należałoby i tutaj obliczyć obciążenie, jakiby przynajmniej z tytułu utrzymania szkoły spadało na gminę i na obszary dworskie.

W ciągu tegorocznej sesyi wpłynęło nadto kilka petycyj o zmianę art. XXIV. w tym kierunku, iżby gminy na cele, tym artykułem objęte, płaciły w jednym roku co najwięcej 50% dodatków do podatków bezpośrednich, obszary dworskie, taksamo jak dotąd 3%, aby zaś resztę pokrywano z funduszu szkolnego okręgowego lub krajowego. W innej znów petycji domagają się gminy zmiany rzeczzonego artykułu na przypadek, jeżeliby ich kilka wspólnie ponosiło koszt utrzymania szkoły. Otóż i te żądania muszą być poddane dokładnemu zbadaniu, zwłaszcza iż praktyczne zastosowanie artykułu powyższego do tego rodzaju przypadków dało powód do rozmaitego jego tłómaczenia, które wywołało nawet decyzje trybunału administracyjnego.

Gdyby żądania te okazały się słusznymi, powinnyby znaleźć wyraz przy zmianie ustawy obecnie obowiązującej.

Co się tyczy pociągnięcia do opłat na cele szkolne takich gmin i obszarów dworskich, które szkoły dotąd wcale nie mają, to już w ankiecie szkolnej poważne przeciw tej zasadzie podnoszono argumenta, wyrażono nawet obawę, czyby ona w pojedynczych gminach nie przyczyniła się wprost do opóźnienia założenia szkoły, a więc wywołała wręcz przeciwny skutek temu, jaki przez projektowaną zmianę dotychczasowej ustawy chciano osiągnąć. I ta sprawa wymaga dokładniejszego zbadania i wyjaśnienia.

Opierając się na uczynionych w sprawozdaniu niniejszem spostrzeżeniach i nie wchodząc w rozbiór innych w projektowanej noweli proponowanych mniej ważnych zmian, komisya sądzi, że cała ta sprawa nie jest jeszcze przygotowaną do tego stopnia, iżby już teraz z pewnym wszechstronnie uzasadnionym wnioskiem w obec wysokiej Izby wystąpić mogła dla tego uważa zwrócenie przedłożonego projektu Wydziałowi krajowemu do ponownego zbadania za konieczne i wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sprawozdanie Wydziału krajowego z reformą ustaw szkolnych, o ile dotyczy projektu niektórych zmian w ustawach z dnia 2. Maja 1873 (L. 250 Dz. u. i rozp. kr.) i z d. 2. Lutego 1885 (L. 29. Dz. u. i rozp. kr.) o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych i o obowiązku posyłania do nich dzieci zwraca się Wydziałowi krajowemu z dołączeniem petycyi Wydziału Rady powiatowej w Buczaczu, Rady szkolnej miejscowej w Mostkach, Wydziału Rady powiatowej w Tarnowie, w Starem mieście, w Stryju, wreszcie gmin Siedlce, Librantowa, Słowikowa, Janczowa, Miłkowa, Łęka ad Siedlec, tudzież gmin Straszecin i Śmierdzącej do ponownego zbadania w kierunku, wskazanym w sprawozdaniu komisyi i złożenia sprawozdania na następnej sesyi sejmowej.

Lwów 16. Stycznia 1888.

Zastępca przewodniczącego:
E. Czerkawski.

Sprawozdawca:
Zoll.